

1. Гузе К. А. Представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді: монографія / К. А. Гузе. - Харків : Право, 2016. 200 с.

2. Прокурор у цивільному процесі. Гнатів О., Троян В. Актуальні проблеми правознавства. № 2. 2020. С. 89-93.

УДК 347.9

DOI: 10.31733/17-03-2023-678-680

Катерина МІТУСОВА

викладач кафедри

цивільного права та процесу

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ ОСІБ, ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Національна безпека у державі складається з зовнішніх чинників, а саме захищеність незалежності, суверенітету та територіальна цілісність, а також з внутрішніх чинників, що має свій вираз у захищеності прав та інтересів громадян та іноземців, що перебувають на території цієї держави. Забезпечення належного захисту прав, свобод та інтересів громадян є важливою складовою для розбудови та розвитку громадянського суспільства, закріплення впевненості у захисті та гарантії свободи людей, мотивування до розвитку та становлення держави у світовій платформі як правової.

Україною з початку незалежності взято курс на закріплення основ демократії, будування та розвитку правової держави, виховання на правовому рівні громадянського суспільства.

Так, стаття 3 Конституції України закріплює, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. [1]

Серед закріплених у Розділі II Конституцією України прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, статтею 55 визначено, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. [1]

Положення щодо доступу до правосуддя, зокрема, закріплені у статті 2 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», відповідно до якої суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.[2]

Отже, для звернення до суду за захистом порушених прав особа повинна сплатити судовий збір, що згідно статті 1 Закону України «Про судовий збір» справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, за видачу судами документів, а також у разі ухвалення окремих судових рішень. Зазначений Закон врегульовує питання щодо розміру, порядку сплати та визначає коло об'єктів справляння судового збору. Окрім цього, Законом України «Про судовий збір» передбачені пільги щодо сплати судового збору, зокрема, статтею 5 вказаного закону зазначений вичерпний перелік осіб, які звільнені від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях у кількості 25 суб'єктів (станом на 22.02.2023 рік). [3]

Під час дослідження окремих елементів забезпечення прав громадян на доступ до правосуддя, слід брати до уваги економічний аспект такого доступу, що включає себе не тільки встановлення відповідного розміру судового збору, що має відповідати принципу розумності, але й питання щодо відстрочки, розстрочки, а також звільнення (часткового чи повного) від сплати судового збору.

Слід взяти до уваги важливість сплати судового збору учасниками судового процесу, зокрема, заявниками та позивачами, адже саме такий внеском громадяни роблять обов'язкової платіж поповнюючи бюджет держави. Однак варто не розглядати таку плату як спосіб поповнення державного бюджету, ставлячи фінансові інтереси держави над захистом прав та інтересів громадян, тому саме законодавство, що регулює підстави та порядок сплати судового збору повинно встановлювати відповідний баланс у даному питанні для

забезпечення державою гарантій прав осіб на доступ до правосуддя.

Однак, з 24 лютого 2022 року – із повномасштабним вторгненням підступної сусідньої держави на територію незалежної суверенної України збільшилась кількість осіб, що потребують додаткової допомоги та підтримки з боку держави у різних сферах життєдіяльності, у тому числі і під час звернення до суду за захистом своїх прав, свобод та інтересів. Враховуючи такі об'єктивні обставини, доцільним було б внесення змін до законодавства України, що врегулює порядок та особливості звернення осіб до судових інстанцій, у тому числі шляхом збільшення осіб, які мають пільги щодо сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях.

На сьогоднішній день у Верховній Раді України зареєстровано законопроект «Про внесення змін до статті 5 Закону України «Про судовий збір» щодо встановлення пільги по судовому збору для громадян України» від 18.01.2022 року за № 6526. Відповідно до пояснювальної записки до вказаного проекту Закону України передбачено запровадження пільг по сплаті судового збору для окремих категорій громадян України, під час звернення із позовом до суду. [4]

Отже, зазначеним проектом Закону України пропонується внесення змін до статті 5 Закону України «Про судовий збір» шляхом розширення кола осіб, які звільняються від сплати судового збору під час звернення до судових інстанцій за захистом прав та інтересів, зокрема, планується доповнити наступними суб'єктами: позивачі – ветерани війни та інші особи, на яких поширюється чинність Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» - у справах, незалежно від характеру порушених прав; позивачі – члени багатодітної родини; позивачі – члени малозабезпеченої сім'ї; позивачі - діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування до досягнення 35 річного віку; позивачі особи, які здійснюють позови на користь осіб, які зазначені у частині першій статті 5 цього Закону; позивачі студенти з питань виплачених стипендій. [4]

Такі можливі рушійні зміни у захисті певного кола громадян є дійсно позитивним етапом для розширення соціальних гарантій для незахищеної прошарки населення. Однак, враховуючи, що зазначений законопроект було зареєстровано 18 січня 2022 року, тому вважаю, що було б доцільним внесення змін до означеної норми закону актуальними на сьогодні змінами.

Внаслідок збройної агресії росії на території України щодня страждають українці, зокрема, втрачаючи житло, майно, транспортні засоби, робочі місця, а також отримують ушкодження здоров'я, що має наслідком матеріальних збитків та навіть неплатоспроможності.

Згідно статистичних відомостей станом на липень 2022 року, викладених Комітетом І у Пропозиціях Робочої групи з аудиту збитків, понесених внаслідок війни, до Плану відновлення України Національної ради з відновлення України від наслідків війни, з початку війни Росії проти України за швидкою аналітичною оцінкою Київської школи економіки сума прямих задокументованих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі станом на 13.06.2022 складала понад \$95.5 млрд або приблизно 2,6 трлн гривень (за вартістю заміщення). В оцінках прямих втрат не враховано вартість непошкоджених активів на територіях, окупованих після 24.02.2022, та вартість активів, окупованих та/або пошкоджених до 24.02.2022. [5]

Вказані статистичні дані узагальнюють масштаби збитків, які Україна, як держава, та кожен українець окремо несуть внаслідок збройної агресії з 24 лютого 2022 року.

Зазначена категорія громадян потребує додаткової соціальної підтримки та допомоги з боку держави, зокрема, надання належного доступу до правосуддя за захистом їх прав у разі такої необхідності. Саме державна гарантія на законодавчому рівні може закріпити впевненість у громадян захищеності їх прав та інтересів. Так, встановлені ставки судового збору, визначені у Законі України «Про судовий збір» можуть стати певним бар'єром у зверненні громадян за захистом своїх прав та інтересів до суду.

Дійсно потребують реформуванню законодавчі акти, що регулюють питання сплати судового збору, зокрема, доданням норм щодо врахування рівня доходів позивача (заявника), вчасну чи невчасну виплати заробітної плати, сімейні обставини, наявність осіб, що перебувають у позивача (заявника) утриманців тощо.

Так, статтею 136 Цивільного процесуального кодексу України уповноважують суд на розстрочення, відстрочення або зменшення розміру судового збору враховуючи майновий стан особи, що звертається. Однак, зазначена норма не наділяє суд повноваженнями щодо звільнення від сплати судового збору із вказаних підстав.

Задля забезпечення такого належного доступу до правосуддя, вважаю, слід розширити коло осіб, які мають пільгу щодо сплати судового збору під час звернення до судових інстанцій шляхом внесення змін до статті 5 Закону України «Про судовий збір».

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, слід втілювати рушійні зміни у сфері підтримки постраждалого населення України, так як приватно-правові відносини у контексті захисту прав людей під час звернення до суду є однією із складових національної безпеки та захищеності населення з боку держави.

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 22.02.2023)

2. Про судоустрій та статус суддів [Електронний ресурс] // Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>. (дата звернення: 22.02.2023)

3. Про судовий збір [Електронний ресурс] // Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>. (дата звернення: 22.02.2023)

4. Проект Закону про внесення змін до статті 5 Закону України "Про судовий збір" щодо встановлення пільги по судовому збору для громадян України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73596. (дата звернення: 22.02.2023)

5. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Проект Плану відновлення України [Електронний ресурс] / Національна рада з відновлення України від наслідків війни // Матеріали робочої групи «Аудиту збитків, понесених внаслідок війни». – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/audit-of-war-damage.pdf>. (дата звернення: 22.02.2023)

УДК 347.9

DOI: 10.31733/17-03-2023-680-683

Марина ПЕТЕШЕНКОВА

суддя Дніпровського апеляційного суду
(м. Дніпро, Україна)

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ТА ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ

Практика застосування процесуального законодавства судами різної юрисдикції з кожним роком збільшується, ускладнюється та формує нові алгоритми дій учасників розгляду правових спорів. Кількість випадків зловживання процесуальними правами та застосування заходів примусу до учасників судового процесу під час розгляду як приватних так публічних спорів залишається досить високою. Негативні наслідки вчинення таких протиправних дій учасниками судового процесу опосередковано відбиваються на строках проведення судового розгляду справ, що призводить, зокрема, до відкладення їх розгляду, застосуванні заходів процесуального примусу тощо.

Відсутність сталого розуміння категорії зловживання процесуальними правами та його кваліфікуючих ознак призводить до низького рівня застосування норм Кодексу адміністративного судочинства України (КАС України) та Цивільного процесуального кодексу України (ЦПК України), що передбачають заходи процесуального впливу щодо недобросовісних учасників судового процесу. Прийняття змін до КАС України та ЦПК України у 2017 та 2020 роках сформували засади сучасного механізму запобігання, протидії зловживанням процесуальними правами в адміністративному та цивільному судочинстві та їх припинення, проте правозастосовна практика продовжує виявляти значне коло прогалин законодавства у цій сфері та демонструє різне застосування судами норм КАС України та ЦПК України під час протидії такому зловживанню.

Сучасник механізм запобігання та припинення зловживання процесуальними правами був закріплений у Кодексі адміністративного судочинства України Законом